

Ярош Л. В.,
аспірант,
Інститут професійної освіти НАПН України
E-mail: lyubovyarosh@ukr.net

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ, ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ТЕХНІКІВ-ЕЛЕКТРИКІВ У КОЛЕДЖАХ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ

Мета даного дослідження розглянути цілеспрямований розвиток критичного мислення студентів, як чинник формування фахової компетентності майбутніх техніків-електриків у коледжах аграрного профілю. У роботі розкриті завдання освіти з формування особистісного потенціалу студента його критичного мислення.

Ключові слова: критичне мислення, майбутній технік-електрик, фахова компетентність.

The purpose of this study is to consider the purposeful development of students' critical thinking as a factor in the formation of professional competence of future electrical technicians in agricultural colleges. The work reveals the tasks of education in the formation of the student's personal potential of his critical thinking.

Key words: critical thinking, future electrical technician, professional competence.

Модернізація професійної освіти полягає у переході освіти від «знань, умінь та навичок» до «способів діяльності», відповідно до завдань, значущих для сфери праці. Сучасний освітній процес має бути спрямований на оволодіння здобувачами освіти відповідними видами діяльності, набуття загальних та професійних компетентностей.

Пропонується зміна ролі студентів у педагогічному процесі, перехід на позицію суб'єктів освітньої діяльності. Суб'єкт професійної діяльності має бути готовим самостійно планувати свою діяльність, здійснювати дії та операції, а отриманий результат вміти співвідносити з метою, також за необхідності коригувати способи діяльності. Принципово інший погляд на роль самої людини в організації власної життєдіяльності в світі докорінно змінює наше уявлення і про функції освіти як соціального інституту, і про критерії продуктивності одержуваного результату.

Якщо освіту розглядати як механізм адаптації до культури, то будь-які трансформації у соціокультурній сфері з неминучістю мають знаходити своєрідне відображення і на рівні соціального освітнього замовлення, і на рівні індивідуальних освітніх запитів.

Виявлення факторів, що сприяють розвитку суб'єктності людини, останнім часом все частіше стає самостійним предметом теоретичних та прикладних психологічних досліджень. Посилення інтернаціоналізації, зростаюча частка

аналітичних і наукомістких видів роботи, розширення інформаційних технологій і нова організація трудової діяльності на основі мереж і команд розширили спектр навичок, необхідних сучасним професіоналам. Роботодавці очікують від фахівців не тільки відповідних знань, а й різних соціальних навичок спілкування та співробітництва, можливості працювати з суміжниками з інших областей та здатності критично відбирати, набувати та використовувати знання. У результаті вимоги до випускників вузів зміщуються від оволодіння виключно академічними або предметними знаннями до розвитку креативності.

Одним із провідних чинників формування фахової компетентності техніків-електриків у коледжах аграрного профілю є *«Цілеспрямований розвиток критичного мислення студентів, здатностей майбутніх техніків-електриків креативного розв'язання проблем щодо розрахунку, проектування та експлуатації електротехнічного устаткування»*.

Високий рівень критичного та креативного мислення є, на думку роботодавців, однією з найважливіших якостей випускників вузів. Вимоги ринку праці відображено у освітніх стандартах. Незважаючи на особливу увагу до критичного мислення, низка досліджень показує, що рівень його розвитку у студентів залишається недостатнім. Особливістю наукових праць з вивчення даного феномену є відсутність конвенційної теоретичної рамки. Через те, що використовуються різні визначення та виділяються різні аспекти цієї складної особистої властивості, інтерпретація результатів таких досліджень стає проблематичною. На основі аналізу найбільш поширених у літературі визначень ми виробили таке визначення: критичне мислення – це сукупність знань, навичок та диспозицій, що дозволяють раціонально аналізувати та оцінювати інформацію для аргументованого прийняття рішень.

Науковці вважають, що критичне мислення – це своєрідний пошук здорового глузду: як розсудити неупереджено, врахувати всі існуючі думки та знайти оптимальне рішення. Погоджуємось з думкою Роберта Енніса, який характеризує критичне мислення як «розумне рефлексивне мислення, спрямоване на прийняття обміркованого рішення чому довіряти і як діяти» [4]. На думку американського педагога Д. Клустера, критичне мислення має низку відмінних ознак [1, с. 37]. По-перше, слід зазначити, що критичне мислення – це мислення самостійне, індивідуальне. Тільки самостійне мислення може бути критичним, оскільки ніхто не може мислити за іншу людину, і кожен, хто навчається, повинен мати свободу на власні висновки з того чи іншого питання.

По-друге, знання та інформація створюють мотивацію, яка допомагає людині мислити критично. Саме завдяки критичному мисленню процес пізнання стає осмисленим та продуктивним.

По-третє, в основі критичного мислення лежить уточнення проблеми, яку необхідно вирішити. Викладачеві необхідно допомогти студентам «розглянути» безліч навколишніх проблем. Таке навчання сприятиме розвитку активного, зацікавленого, критичного ставлення до реальності. По-четверте, критичне мислення – аргументоване мислення. Критично мислячий індивід може знайти власне обдумане та раціональне вирішення того чи іншого питання, а також довести логічність цього рішення.

По-п'яте, говорячи про критичне мислення не можна не згадати про його соціальний характер. Стратегії даної технології дозволяють проводити навчання, ґрунтуючись на принципах співробітництва, партнерства, спільного обговорення. Саме під час обговорень, суперечок, обміну думками людина здатна уточнити свою позицію, переконатися у її правильності. Тому педагоги, що дотримуються цієї технології, на заняттях часто використовують методи парної, групової роботи, а також різні дебати та дискусії.

Таким чином, аналізуючи психолого-педагогічну літературу та визначення різних авторів, можна зробити висновок про те, що критичне мислення має взаємозв'язок з теоретичним та практичним, характеризується здатністю людини самостійно виявити протиріччя, визначити проблему та способи її вирішення.

На необхідність розвитку критичного мислення студентів вказують у своїх роботах багато педагогів і психологів, а саме О. Белкіна-Ковальчук, Н. Вукіна, Н. Дементієвська, Р. Енніс, В. Ільїн, А. Кроуфорд, М. Ліпман, Д. Макінстер, С. Метьюз, О. Московчук, Р. Пол, О. Пометун, В. Савельєв, В. Саул, М. Скривен, І. Сущенко, С. Терно, О. Тягло та ін.. Навчити «мислити критично» стає одним із актуальних завдань у сучасних вузах.

До критичного мислення студенти звертаються під час виконання завдань, оцінювання інформації й для прийняття якогось життєво важливого рішення, формулювання висновків.

Дослідниця формування базових компетентностей майбутніх техніків-електриків А. Подозьорова вважає, що «викладачі загальнотехнічних дисциплін мають змогу розвивати у майбутніх техніків-електриків: критичне мислення (здатність правильно оцінювати об'єктивні умови й свою власну діяльність); самостійність розуму (уміння побачити й поставити нову проблему, а потім її самостійно розв'язати; здатність знаходити нестандартні шляхи вирішення проблеми); здатність міркувати, обґрунтовувати свої судження, доводити істинність висновків» [3, с. 88].

Цілеспрямований розвиток критичного мислення ефективно впливає на формування здатностей майбутніх техніків-електриків креативного розв'язання проблем щодо розрахунку, проектування та експлуатації електротехнічного устаткування, що являється однією із фахових компетентностей техніків-

електриків спеціальності «Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка». У практиці підготовки техніків-електриків прикладні задачі «використовуються як метод засвоєння, закріплення, перевірки й контролю теоретичних знань; засіб набуття практичних умінь (експериментування, конструювання, моделювання), навичок професійного самовизначення, реалізації принципу політехнізму, екологічного й економічного виховання» [2]. Поряд із розрахунковими задачами велике значення для розвитку критичного мислення і здатностей до креативного розв'язання проблем мають задачі електротехнічного змісту, що сприяють поглибленню та закріпленню теоретичних знань майбутніх техніків-електриків, розробка і підготовка тематичних проектів, веб-квестів інтегративного змісту, розв'язування задач електротехнічного та виробничого змісту, виконання експериментальних завдань електротехнічного спрямування із залученням засобів ІКТ, аналізу умови й результатів задачі; знаходження можливостей для зміни ситуацій шляхом введення в них нової інформації щодо розрахунку, проектування та експлуатації електротехнічного устаткування.

Черговою умовою успішної реалізації моделі креативної спрямованості навчання виступає вибір спеціальних форм, методів та засобів навчання. Проблема підтримки інтересу до навчання завжди є актуальним питанням серед педагогів. Інтерес до навчання грає велику роль для успішної реалізації завдань освіти, виховання та розвитку студентів. Навчання у системі освітніх установ – необхідний етап підготовки молодого покоління до подальшого життя, професійної діяльності. Розвиток сучасного суспільства процес безперервний, це процес відновлення та ускладнення всіх умов та сторін життя та діяльності людини. Цілі діяльності виражають її соціальну спрямованість і зумовлюють кінцеві результати. Для студента цілі навчання трансформуються у мотиви. Найбільш характерними та значущими мотивами є пізнавальні, саме вони роблять студентів більш «відкритими» для навчання.

Мотивація (від англійського слова *motivation*) – стан мозку людини, що спонукає до дії, що спрямований на задоволення відповідних потреб, інтересів і бажань. Крім цих трьох внутрішніх факторів мотивації та поведінки людини, до складу мотиваційної структури особистості більшості людей входять також ідеали, мрії та переконання.

Мотивованість вчення студента – це психологічна характеристика інтересу студента до засвоєння знань, до власного розвитку, самовдосконалення. У першому випадку як спонукачі до навчання виступають мотиви, пов'язані з необхідністю продемонструвати певні знання, вміння та навички під час складання заліків, іспитів, курсових робіт тощо. Все це зовнішня мотивація навчання, оскільки вона не торкається глибинних основ особистості студента, не розрахована на його розвиток та самовдосконалення. Інший вид мотивації –

внутрішня, особистісна. Вона пов'язана із потребою самовдосконалення людини, безпосередньо спрямована на розвиток її особистості, здібностей, на моральне та інтелектуальне зростання.

Внутрішня сторона навчальної діяльності – це розумові операції та дії, які виконує студент у процесі навчання. Вона включає такі важливі психологічні процеси як сприйняття, запам'ятовування, уявну переробку відтворення матеріалу та багато іншого. Дуже часто педагоги – психологи звертають увагу на інертність, пасивність та неухважність студентів на заняттях. Слабка успішність викликана несприятливими для пізнавальної діяльності якостями розуму. Це недбайливість, нестійкість уваги, розсіяність, несвідомість мисленнєвої діяльності.

Необхідно організувати процес навчання так, щоб викликати у студентів інтерес, прагнення до знань, підвищити якість підготовки майбутніх спеціалістів. Слід також враховувати, що знання, вміння, практичні навички, морально-практичні, психологічні якості, які сформувалися під час навчання у коледжі, стануть основою у формуванні особистісних якостей студента і зможуть полегшити йому процес адаптації у професійної діяльності.

Навчальна мотивація складається з оцінки студентами різних аспектів навчального процесу, його змісту, форм, способів організації з погляду їх особистих індивідуальних потреб та цілей, які можуть збігатися чи не збігатися з цілями навчання. Як відомо, провідним мотивом діяльності студентів є мотив спілкування. Найбільш повно він може виявлятися через творчий підхід до навчання, виховання через нетрадиційні, активні форми навчання, які передбачають вільне спілкування, розкутість, обігрування життєвих ситуацій, підготовку самостійних завдань на вибір. Якість підготовки будь-якого спеціаліста в сучасних умовах визначається не тільки рівнем його знань, а й професійними вміннями, що дозволяють йому творчо вирішувати виникаючі проблеми, активно взаємодіяти з людьми на основі встановлення суб'єктних відносин. Одним з найбільш важливих моментів у підготовці фахівця у коледжі є та взаємодія, яка складається між викладачем та студентом: вступаючи в суб'єктні відносини та будучи їх активним учасником, студент починає сприймати реалізовані способи спілкування як норму, як свій індивідуальний вибір.

ЛІТЕРАТУРА

1. Клустер Д. Что такое критическое мышление? Перемена: Международный журнал о развитии мышления через чтение и письмо. 2001. №4. С. 36–40.
2. Мельник Ю. С. Задачі прикладного змісту з фізики у старшій школі: навч.-метод. посібн. Київ : Педагогічна думка, 2013. 113 с.
3. Подозьорова А.В. Формування базових компетентностей майбутніх техніків-електриків у політехнічних коледжах: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Херсон, 2017. 274 с.
4. Ennis, R. H. «Critical Thinking Assessment», Hampton Press, 2003.